

niets mag beloven, dan wat men in gemoede weet te kunnen houden; dat reeds de bloote gelofte, naar wij vroeger zagen, niet ongeoorloofd is; en eindelijk, dat niemand verplicht is tot het onmogelijke.

Ten slotte zij hier ook gewezen op de oude onderscheiding tusschen den eed die men aflegt krachtens het openbaar gezag en krachtens private noodzakelijkheid. Een onderscheiding die ook onze Heidelbergse Catechismus maakt met zijn: „als het de Overheid van hare onderdanen of anderszins ook de nood vordert.”

Zoo is dan de eed een religieuze handeling.

Hij mag nooit anders afgelegd dan omtrent ernstige en gewichtige zaken; niet oordeel des onderscheids en eerbiedige aandacht; en zijn einddoel moet alleen zijn Gods eere en 's naasten heil.

Ook zweren is bidden.

## „Wij geven het U, uit Uwre hand.”

Want wie ben ik, en wat is mijn volk, dat de macht zouden verkrijgen, om vrijwillig te geven als dit is? Want het is alles van U, en wij geven het U uit uwre hand.

1 Kron. 29 : 14.

De persoon van David blijft zielkundig een raadsel.

Herhaaldelijk leest ge van ergerlijke dingen; in de zaak van Uriah den Hethiet stuit ge bij David zelfs op een misdadig, die u afschuw wekt; en toch heeft diezelfde David niet alleen keer op keer „een man naar Gods hart”, maar vangt ge gedurig tonen uit zijn lied op, waaruit voortdurend vrome zin spreekt.

Natuurlijk moogt ge ook ten opzichte van David niet onbillijk wezen. De deijngewekende manier waarop David meer dan eens zijn overwonnen vijanden vernietigt, mag niet op rekening van zijn wreedheid, maar moet op rekening van de krijgsmannen der dagen gesteld worden, en zijn tot zich nemen van de ééne vrouw na de andere, was onder de koningen der dagen eisch van hoofstoot.

Maar ook al laat ge dit gelden, toch blijft het u een raadsel, hoe Davids beslist vrome zin zoo weinig temperend op dit alles heeft ingewerkt, ook al blijkt uit alles hoe, na begane zonde, Davids berouw hartstoevend was, en de standaard van het zedelijk leven heel een andere was te Jeruzalem, dan aan de hoven van Ninive en Babylon.

Dat het cement voor den bouw van het Koninkrijk der hemelen niet uit menscheleike deugd of werkheligmis gemengd is, maar alleen aan de Ontferming Gods zijn vastigheid ontleent, is wel de klaarste openbaring die ons uit dit heldenleven toekomt. Dat juist Bathseba's zoon de verkorene uit al Davids kroost werd, en in de geslachtslinie van den Messias haar zondig stuk historie is ingeweven, is een prediking op zichzelf.

De geloofloze wereld verstaat dit niet en ziet in den zoon van Isai niets dan huichelaarij en eersucht. Moge Davids historie maar nooit onder Christenen misbruikt worden om zinlijken lust met het kleed der vroomheid toe te dekken!

Dat voor het overige Davids vrome zin van echte soort was, blijkt uit zijn zielsluiting in zijn lied.

Wie als zanger huichelt, kan niet voor dertig eeuwen den toon aangeven voor het vroom gemoedsleven onder de hoogst ontwikkelde volken. En dat te minder, omdat ook in de eigen psalmen meer dan eens harde uitingen voorkomen, die ons weinig toespreken, en alleen uit een heldenleven, als David doorworstelde, worden verklaard.

In weinig komt het diepste roersel van veler hart zoo scherp in als in hun kleed van hun goed, of in de gulde mildheid waarmee ze van opgeamelden schat kunnen scheiden.

Dat laatste nu kon David.

Behalve al den rijkschat, dien hij voor den bouw van den tempel bijeen had gegaard, gaf hij uit zijn privaatvermogen voor dat hoogste doel nog driehonderd talenten gouds en zeventien talenten zilver; een schat, die naar ons geld gerekend, miljoenen en miljoenen beloopt.

Toch kon hieraan de echte vroomheid nog ontbreken.

Er is zooveel gegeven om vertoon voor menschen, zooveel ook om loon voor eeuwig mee te verdienen. Ook bij het geven van zijn goed kan de „milde gever” zichzelf bedoelen.

Maar wat nu bij David zoo sterk uitkomt, en zoo het eedde stempel van vroomheid op zijn daad drukt, is, dat hij niet enkel al wat kon zweemen naar eigen verheffing hierbij van zich afwerpt, maar dat hij, meer nog, hiervoor een uitdrukking vindt zoo kenrig, zoo diep gevoeld, als alleen uit het rijkest gevoel des harten kan opwellen.

En die uitdrukking vond David, toen hij van al den geschenken tempeelsch dat deze woorden uitsprak: „Het is alles van U, en wij geven het U uit uwre hand!”

De bereidwilligheid tot het doen van offerande stierf, Gode zij dank, ook onder de Christenen van onze dagen nog niet uit.

Veel eer mag gezegd, dat het „geven van zijn goed,” onder den invloed van het Christendom zoo diep wortel in onze samenleving schoot, dat ook onder niet-geloovigen die goede naging stand hield. In Amerika, waar de fortuinen fabelachtig omhoog gingen, is dit „geven van zijn goed” niet eerst na zijn dood, maar reeds bij zijn leven, tot vroeger zoo ongekende hoogte gestegen, dat het ons in het oude Europa verbaast. En al is er veelal de schaduwijde aan, dat zulke gevers liefst de stichting die ze in het leven roepen, met hun naam sieren, toch openbaart zich hier een macht, die ook in Europa moet inwerken.

En dat dit niet overbodig is, toonen de feiten. De Christelijke groepen, ook ten onzent, tellen niet meer zoovele schatrijke personen in haar midden, als vroeger. In de dagen van het Rieel was dit nog in het oog springend. Juist vele dezer mannen echter sterven kinderloos, en hierna ging al hun schat naar andere kringen over, zonder dat andere miljoenen hen vervangen.

Haast zou men kunnen zeggen, dat op dien vroegeren schat weinig zegen heeft gerust. Er is in die dagen zoo weinig van aanbelang gesticht; er is zoo weinig duurzaam tot stand

gekomen; er is meer in het kleinere naar allerlei land uitgestroomd, dan dat blijvende steun voor den geloofskring tot stand kwam.

Thans is dit heel anders geworden. Wat er nu telken jare, onder allerlei vorm, voor kerk en school, voor zending en philanthropie, op sociaal en staatkundig terrein geofferd wordt, overschaduwet in bedrag al het vroegere geven zeer verre, en neemt nog gestadig toe.

Een winste, daaruit te verklaren, dat de gevers in de lagere maatschappelijke rangen op zoo verrassende wijze vermenigvuldigd zijn. Voor tien gevers van voor vijftig jaar vindt ge er nu duizend. Het geven is usantie geworden. Te geven is een mildheid, die onder Christenen als vanzelf spreekt.

En wat het schoonste mag heeten is, dat ook in arbeiderskringen de offervaardigheid soms zoo beschamend uitkomt.

Er is minder uitgaan en vermaakzucht, er is minder drankrucht en verkijsting, en het is deze zelfbeheersching, die speunen aan de wereld, die tot zoo verrassend geven bekwaamt.

Doch juist naarmate het geven van zijn goed weer meer inheemsch onder ons wordt, wordt toetsing van wat tot geven beweegt, steeds ernstiger plicht.

En dan zal ook ons geven wel altoos te toetsen zijn aan dezen stielregel: „Uit Hem, door Hem en tot Hem zijn alle dingen.”

Al wat we geven is ons „gegeven goed”, goed als vrucht van onzen arbeid, als erfenis uit ons geslacht, als winste van besit ons in den schoot geworpen, maar in elk dezer vormen ons van Hem toekomend, die ons kracht tot den arbeid, welagen in ons bedrijf, of ook bloot verwantschap aan wie goed naelt, toebedeeld.

Geen gulden, en geen cent, kunt ge de uwe noemen, of ze zijn onder Gods beitel, door kracht die God verleende, van Hem als den eenigen Soeverein, in uw hand gesteld.

Ze zijn niet uit Gods eigendom in uw eigendom overgegaan, maar ze zijn Gods eigendom gebleven. Zijns is en blijft alle ding in hemel en op aarde. Het hoort alles Hem en Hem alleen toe, en wel tegenover het schepel, maar nooit tegenover Hem, den Schepper aller dingen, kunt gij op iets, wat het ook zij, eenig recht doen gelden.

Het is dus niet het uwe, zoodat gij het van het uwe alsnu aan God geeft.

Ook wat gij hebt of bezit was en bleef in Gods hand; en het is daarom zoo diep-vroom gevoeld en gedacht, als David van dien enormen tempeelschat het voor de ooren van heel Israel uitsprekt: o, Onze God, wij geven het voor uw tempel uit uw eigen hand.

Rentmeester zijn over het goed is ook een rijke gedachte, maar ze slaat meer op onze verantwoordelijkheid, op den last, op de roeping die we ontvangen. Het rentmeesterschap maakt de vroomheid wel, maar drukt ze niet uit.

En de gevoelige snaar der vroomheid trilt dan eerst, als we metterdaad voelen: Het is niet het uwe, dat wij aan God offeren, neen, het komt uit de ééne hand van God, dat wij in de andere hand van God overleggen.

De ééne hand Gods die 't ons geeft; de andere hand Gods die het van ons neemt.

Is zoo alle geven uit God, alle echt geven is evenzoo door God.

Te geven mild, met offering van eigen weelde of genot; te geven met beleid en overleg, zoodat onze gave niet slicht; te geven niet om van de menschen gekend te worden, maar in het verborgen; te geven niet om zonden goed te maken, maar om Gods koninkrijk te doen komen; te geven niet om er dank voor te ontvangen, maar om er God voor te danken, dat we geven mochten; staat zoo hoog, dat alleen bijzondere genade dit in uw hart bewerken kan.

Dien God daartoe niet willic maakt, die kan het niet, en doet het niet. Zulken kan wel geven, maar niet geven met; zulk een zin van het hart.

Waar dan ook ooit zoo gegeven is, daar is gegeven niet alleen uit God, maar ook door God, door Hem er toe bekwaamt.

Het derde eindelijk hangt aan de intentie.

God alleen is al onze liefde waard. De liefde voor den naaste staat niet naast deze liefde voor God, maar is er in besloten.

Voor al het „geven van uw goed” komt dit sterk uit.

Immers aan God zelven kunt ge niets toe brengen. Christus zelf heeft betuigd, dat ge om Hem iets te geven, het geven moet aan een van de zijnen. En ook als ge voor een kerk, voor een stichting, of wat ook uw gaven reikt, strekt dit om het gebruik ervan voor menschen te scheppen.

Rechtsreeks komt aan God niets toe van uw gaven. Maar omgekeerd moet alles Hem toekomen door middel van wie of wat op aarde in nood verkeert.

En daarom, het goede, het vrome geven is er, wanneer ge elke gave met de intentie „tot God” uitreikt. Aan al wie hulp behoelt, omdat de behoeftige Gods schepel is; aan een kerk of stichting, omdat deze het koninkrijk der hemelen bevordert.

Altoos om Gods wille.

God zelf alleen is het, in wien ons hart ook bij ons geven kan rusten.

Amsterdam, 11 Nov. 1904.

## De plaats van den mensch in het heelal.

### VII.

Het lichaam van plant, dier en mensch bleek dus een zeer samengesteld organisme te zijn. Het bestaat uit een ontelbaar aantal kleine deelen, die nooit in rust zijn, maar altoos veranderen, afsterven en door nieuwe worden vervangen.

In uw eigen lichaam merkt ge dat het best aan uw nagels en uw haar. Die worden telkens afgeknippt en groeien toch weer aan. Maar datzelfde geldt van heel uw lichaam; geen enkel deel is gelijk aan wat het voor jaren was; het proces van afsterving en vernieuwing gaat altijd door. Alleen de doode stof blijft zichzelf gelijk, maar de levende stof is voortdurend aan wisseling onderhevig.

Daarop berust de noodzakelijkheid van voeding. Een steen neemt geen voedsel tot zich, een metaal kent geen stofwisseling; maar en plant en dier en mensch kunnen zonder voedsel niet leven. Door dat voedsel neemt het organisme de grondstoffen in zich op, assimileert ze; dat wil zeggen, verwerkt ze tot dezelfde stof, waaruit het lichaam bestaat en voert ze dan

door talloos vele kleine kanalen naar de plaats, waar vernieuwing noodig is.

Die grondstof nu, waaruit alle levende lichamen zijn opgebouwd, bleek in hare samenstelling constant te bestaan uit vier elementen: stikstof, zuurstof, waterstof en koolstof. Hoe groot de verscheidenheid ook is tusschen plant en dier en mensch, en in het menschelek lichaam tusschen spieren en zenuwen, hersenen en hart, de organische chemie toonde aan, dat deze vier elementen altijd weer de bouwstof zijn waaruit de levende materie is saamgesteld. Stikstof, zuurstof, waterstof en koolstof zijn dus, voor zoover wij naar het organisch leven op aarde oordeelen kunnen, onontbeerlijk voor de totstandkoming en de instandhouding van het leven.

Voorts bleek het de eigenschap te zijn van de hooger ontwikkelde organismen, zooals het lichaam van mensch en dier, dat het uit de schatkamer der natuur deze elementen niet rechtsreeks kan ontleenen, om ze in organische stof voor het lichaam om te zetten. De plant alleen kan dat; zij is als 't ware de groote fabriek, waardoor uit de anorganische stof de organische wordt bereid. De dierenwereld zou desnoods kunnen gemist worden; hoe nuttig ze voor den mensch ook is, ze is geen essentieele conditie voor het leven; maar zonder plantenwereld zou noch dier noch mensch kunnen leven. Van lucht, licht, water en aarde kan de mensch zich niet voeden, maar de plant leeft er van en bereid daartuit het voedsel, dat mensch en dier behoelt.

En zoo kan dan, dank zij deze biologische en chemische onderzoekingen, worden vastgesteld, aan welke voorwaarden het ontstaan en bestaan van levende organismen gebonden is. Een gematigde warmte, een voldoende mate van water, de chemische inwerking van het licht, een dampkring, waarin de genoemde vier elementen aanwezig zijn, en de afwisseling van dag en nacht, zijn in hoofdzaak de eischen, die het organische leven stelt. Onze aarde zelf levert hiervoor het bewijs. In streken als de Noord-pool, waar de temperatuur geregeld beneden het vriespunt daalt, houdt alle plantengroei op, evenals in de woestijn, waar het water ontbreekt, geen plant wordt gevonden. De mogelijkheid van het leven om zich aan te passen aan de omstandigheden, is dus niet onbegrensd, maar heeft een limiet. Zoodra die grens bereikt is, houdt de aanpassing op en sterft het leven. Bij de vraag, of behalve deze aarde ook nog andere werelden woonbaar zijn, moet dus de maatstaf van deze essentieele levenscondities worden aangelegd. Anders heeft men geen vast uitgangspunt, verliest men zich in ijdele speculaties en moet elke poging om het probleem op wetenschappelijke wijze te beantwoorden, reeds van te voren als onmogelijk worden afgewezen.

Gelijk wel vanzelf spreekt, staan deze vier condities van lucht, licht, warmte en afwisseling van dag en nacht niet elk los op zich zelf, maar hangen ze met elkander en met tal van andere gegevens saam. Reeds het ééne vraagstuk, hoe op de aarde een gemiddelde temperatuur tot stand komt, waardoor ze te groote koude en te groote warmte vermeden wordt, is een der meest ingewikkelde, waarbij de afstand van de aarde tot de zon, de verdeling van het water over de aardoppervlakte, de samenstelling van de lucht, en tal van andere factoren een beslissend antwoord geven. Een kleine verandering in den stand der aarde, een andere verdeling van vast land en water, een andere saamstelling van onze atmosfeer, zou van de verstrekte gevolgen zijn voor de essentieele condities van het leven, en dat leven onmogelijk maken. De heer Wallace toont dit uitvoerig aan en leidt daaruit af, dat de eigenaardige plaats, die onze aarde in het zonnestelsel inneemt, evenals de geografische en meteorologische verhoudingen die op onze aarde worden gevonden, tegelijk zoo buitengewoon zijn, en toch zoo onmisbaar voor het organische leven, dat het reeds a priori nauwelijks denkbaar mag heeten, dat in heel het heelal nog ééne ster of planeet zou gevonden worden, die dezelfde exceptionele omstandigheden vereenigde, welke onze aarde aanbiedt, en die essentieel noodig zijn voor het organische leven. Of wel men liever, hoe dieper en nauwkeuriger het onderzoek gaat, hoe meer blijkt, dat onze aarde providentieel bestemd is, om als woonplaats voor mensch, dier en plant te dienen; en het zou een schier onbegrijpelijk toeval wezen, wanneer er een andere wereld bestond, die even gunstige condities voor het organische leven aanbodt.

Toch is de heer Wallace met dit argument niet tevreden. Hij tracht, voor zoover onze kennis van de sterrenwereld reikt, deze waarschijnlijkheid ook tot zekerheid te maken. Het gemakkelijkst is hierbij zijn taak zeker, waar hij in de eerste plaats de vraag beantwoordt, of de planeten in ons zonnestelsel de condities bezitten, die voor het leven noodzakelijk zijn.

Ons zonnestelsel vormt een afgesloten geheel. Het middelpunt vormt de zon en om de zon heen bewegen zich met de aarde een zevental planeten, die naar de volgorde van de zon af gerekend, Mercurius, Venus, Mars, Jupiter, Saturnus, Uranus en Neptunus worden genoemd. Verschillende dier planeten zijn eveneens onze aarde door kleinere bollen of manen omgeven, en tusschen Mars en Jupiter bevindt zich een kleine groep van planeten, die voor het bloote oog onzichtbaar zijn. Al deze planeten beschrijven in haar loopbaan vaste kringen om de zon, waarbij Mercurius het dichtst bij de zon staat, de aarde tusschen Venus en Mars is geplaatst en Neptunus het verst van de zon verwijderd is. De betrekkelijke geringe afstand, die deze planeten van de aarde scheidt, maakt dat het mogelijk is haar banen vast te stellen, haar gewicht te berekenen, door den telescoop allerlei nauwkeurige waarnemingen te doen, zoodat we hier een aan-

tal gegevens bezitten, die tot een juiste kennis dezer planeten ons in staat stelt. Zoodra we buiten ons zonnestelsel komen zijn de afstanden zoo groot en baat de telescoop zoo weinig, dat hier eer van gissen en vermoeden, dan van zekere kennis kan gesproken worden.

Bij de vraag nu, of deze planeten woonbaar zijn, moet reeds terstond geantwoord, dat de vier grootste planeten: Jupiter, Saturnus, Uranus en Neptunus hiervoor niet in aanmerking kunnen komen. Daargelaten nog, dat deze planeten, waarvan de naastbijzijnde nog vijfmaal zoover van de zon verwijderd is als de aarde, daartoe te weinig licht en warmte van de zon ontvangen, staat het bovendien vast, dat deze sterren zich in een min of meer gasvormige toestand bevinden. Niettegenstaande haar omvang veel grooter is dan de aarde, zijn ze naar verhouding veel lichter, en dat feit schijnt moeilijk anders te kunnen worden verklaard dan door aan te nemen, dat de stoffen, waaruit deze planeten bestaan, nog niet dezelfde dichtheid hebben als op aarde. Dat op zulk een gasvormige planeet geen plant, dier of mensch leven kan, spreekt van zelf.

En evenzoo kan kort worden afgekeurd met onze maan. Wel is de maan een vaste bol en kan men door den verreijker op de maan groote vlakten, ten onrechte zeeën genoemd, en hooge bergen onderscheiden, maar van water is geen spoor op de maan te ontdekken; de atmosfeer is er zoo dun, indien ze al bestaat, dat ze niet kan waargenomen worden, en de astronomen zijn het algemeen er over eens, dat ook hier alle condities voor het leven ontbreken en de maan een doode planeet is.

Feitelijk blijven dus alleen over de drie kleinere planeten, die het dichtst bij de aarde zich bevinden, n.l. Mercurius, Venus en Mars. Dit drietal planeten heeft evenals de aarde een groote dichtheid; het soortelijke gewicht staat ongeveer met de aarde gelijk; ze zijn dus evenals de aarde vaste bollen. Maar ook van dit drietal planeten blijft bij nauwkeuriger onderzoek alleen Venus over. Mercurius staat zoo dicht bij de zon, dat hier een hitte moet heerschen, die voor alle organisch leven ondragelijk is. De aarde staat 148½ miljoen kilometer, Mercurius slechts 57½ miljoen van de zon; de warmte, die Mercurius opvangt, is dus meer dan driemaal zoo groot. En omgekeerd staat Mars weer zoover van de zon af, 226 miljoen kilometer, dat hij minder dan de helft van onze zonnehitte ontvangt. Maar wat alles afdoet, Mars en Mercurius bezitten beide een atmosfeer, die veel dunner is dan onze aardse, en waarin alle waterdamp schijnt te ontbreken. De dichtheid van de atmosfeer toch wordt bepaald door de zwaarte van een planeet, omdat die dichtheid weer afhangt van de aantrekkingskracht, en die aantrekkingskracht bepaald wordt door de massaliteit. Is een planeet zeer licht, dan heeft ze ook zooveel minder aantrekkingskracht en kan ze de lichtere gassen niet vasthouden. Daaruit is het te verklaren, dat de maan, die slechts één honderdste van het gewicht van de aarde bezit, geen dampkring heeft. En hetzelfde geldt ten deele ook van de planeten Mars en Mercurius. Neemt men de aarde als eenheid, dan bezit Mars slechts 0.11 en Mercurius 0.07 van het gewicht van de aarde, dus nog geen tiende. Van wolken of waterdamp is op beide planeten dan ook geen spoor te ontdekken. Het feit, dat beide het zonnelicht slechts in zeer zwakke mate weerkaatsen, leidt tot dezelfde conclusie, omdat juist de wolken, die door waterdamp gevormd worden, als de reflectors van de zonnestralen dienst doen, en de zwakheid van de lichtreflectie dus op ontstentenis van een wolkenhemel duidt. Noch op Mars noch op Mercurius wordt dus water gevonden. Wel heeft men gemeend, dat de ijsvelden, die men door den telescoop aan de beide polen van Mars waarneemt, de aanwezigheid van water op deze planeet zeker maakten, maar tegenwoordig neigt men er toe om deze sneeuwwerelden als gestolde gassen te beschouwen. Zoo blijkt, dat op deze beide planeten de drie groote factoren van het leven: een gematigde warmte, een dichte dampkring en een voldoende mate van water ontbreken en daarmede de mogelijkheid van organisch leven is buitengesloten.

Anders staat het met de planeet Venus, die veel vroeger overeenkomst met de aarde biedt. Vooreerst bedraagt haar afstand van de zon 107.2 miljoen kilometer, zoodat ze slechts 40 miljoen kilometer dicht bij de zon staat dan de aarde. Voorts nadert ze in gewicht en omvang onze aarde, want haar omvang is bijna even groot en ze heeft iets meer dan drie vierde van het gewicht der aarde. En eindelijk heeft ze, in tegenstelling met Mars en Mercurius, een zeer dichte dampkring, zooals niet alleen blijkt uit de spectraalanalyse maar ook uit de sterke reflectie der zonnestralen, waardoor ze alle andere planeten in schittering overtreft en den bijnaam van Lucifer, lichtdrager, heeft gekregen. Zelfs meent men in de wisselende vlakken, die men door den verreijker op deze planeet waarneemt, wolkenlagen te ontdekken. Maar hoezeer Venus in dit alles met de aarde overeenkomt, ze heeft één eigenaardigheid, die alle mogelijkheid van leven afsnijdt. Venus wentelt niet als de aarde in 24 uur om haar as, maar ze doet er een jaar over, zoodat ze steeds ééne zijde naar de zon toekent. Op de ene helft van deze planeet is het dus eeuwig dag, op de andere eeuwig nacht. Op die zijde, waar nooit zonnestralen doordringen, moet een koude heerschen, die verre beneden het vriespunt zinkt, en op de andere zijde, waar de zonnehitte nog zooveel grooter is dan op aarde, omdat Venus bijna eens zooveel warmte opvangt als de aarde, moet de temperatuur constant op een hoogte staan die door ons ongekend is. Hier dus een erger

dan Siberische koude en een nooit eindigende nacht; daar een meer dan tropische hitte en een licht, dat nooit ondergaat. Reeds dat feit op zichzelf zou voldoende zijn om aan te toonen, hoe weinig Venus geschikt is voor het leven. Maar hier komt nog bij, dat de sterke afkoeling van den dampkring aan de ene zijde, en de overmatige verhitting aan de andere, onvermijdelijk aanleiding moet geven tot geweldige stormen in de atmosfeer, orkanen, onweders, electrische ontladingen, die nooit ophouden en waarbij mensch noch dier zouden kunnen bestaan.

Juist bij de planeten, wier toestand we het best kennen, omdat ze het dichtst bij onze aarde zijn, blijkt dus, dat ze geen conditie aanbieden waaronder een organisch leven mogelijk is. Almeer komt men dan ook, zelfs van ongelooft zijde, tot de erkenning, dat de planeten thans onbewoonbaar zijn. En wel tracht men zich dan te behelpen met het argument, dat deze planeten of vroeger een andere conditie moeten gehad hebben, waardoor het leven wel mogelijk was, of dat in de toekomst deze condities nog kunnen intreden, maar dit argument is niets dan een uitvlucht en zegt daarom niets, omdat we noch van dat verleden noch van die toekomst eenig zekere kennis hebben. Het resultaat is dus, dat in ons zonnestelsel de aarde alleen de essentieele condities bezit, die voor het leven noodig zijn; of wil men liever, dat alleen deze aarde geschikt is om door menschen te worden bewoond.

## Uit de Pers.

Ook wat Dr. A. Kuyper in de *Friesche Kerkhede* in een slotartikel opeemt over het verband tusschen doop en besnijdenis, is niet van belang ontbloot:

Thans wenschen we nog op één iets de aandacht te vestigen. Het mag niet verbeeld, dat als over de wedergeboorte in engeren zin gehandeld wordt, deze gemeenlijk te uitsluitend in verband met den Doop wordt besproken. En nu is het wel volkomen waar, dat de H. Doop eerst recht als Sacrament verstaan, en in zijn sacramentele werking gewaardeerd wordt, wanneer we weten en belijden, dat de kinderen des Verbonds — voor zoo verre zij uitverkoren zijn — de wedergeboorte deelschijnlijk zijn. Maar dat neemt niet weg, dat we het stuk der wedergeboorte ook wel eens in verband met de Besnijdenis mogen bespreken.

De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daarover is nooit eenige twijfel ontstaan. In antwoord 74 van den Catechismus wordt dan ook geleerd: „Zoo moeten zij (n.l. de kleine kinderen) door den Doop, als door het teeken des Verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. *Uit de Pers.* De Besnijdenis is door den Doop vervangen, wilt ge, de Doop is voor de Besnijdenis in de plaats gekomen. Zoo hebben de Gereformeerden te allen tijde geleerd. Daar